

De Hoeve – De Bilt

MIJN OORLOG

Geboren in De Bilt (1 mei 1934) maakte ik de oorlog daar redelijk bewust mee. De Grebbeberg werd op 13 mei 1940 eigenlijk al opgegeven en het Veldleger trok zich terug op de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Die werd mede bepaald door een aantal forten aan de Oostzijde van Utrecht. Anderen vermoedden dat de stad Utrecht zou worden gebombardeerd.

Meer waarschijnlijk voor de evacuatie van De Bilt leek het dreigende gevaar van een tweede frontlinie ten oosten van Utrecht.

Op 14 mei vond het zware bombardement op Rotterdam plaats en 15 mei capituleerde Nederland. Daarmee werd voorkomen dat door de overmacht van het Duitse leger nog meer soldaten zouden sneuvelen.

Mijn moeder (Teuntje Willemijntje van Laar) was opgegroeid op de mooie boerderij "De Hoeve", in de bossen tussen De Bilt en Bilthoven. Haar vader - Cees van Laar - beheerde de boerderij. Een man van aanzien in De Bilt en vooral binnen de Hervormde Kerk. Bij de evacuatie verhuisde een deel van de gezinnen die tot de familie van Laar behoorden naar de Hoeve. Op de zolder van een grote schuur sliepen we in stro. Ooms, tantes, neefjes en nichtjes.

Een malle situatie maar wel spannend. Er werden verhalen verteld van vroeger. Ook over de eerste vliegtuigen die rond 1913 laag over hun boerderij bij Bilthoven vlogen. Het moeten Marinus van Meel en zijn kornuiten geweest zijn, die vanaf het nabijgelegen vliegveld Soesterberg overkwamen in hun Farman tweedekkers. Open vliegtuigjes met veel draden, textiel en houten latten. Voor het vee een dreigend nieuw geluid. Het weiland lag omsloten door bossen en plotseling scheerden ze dan laag over de boomtoppen boven het weiland. De dieren vlogen alle kanten op en verwondden zichzelf in de afrasteringen.

Toen de kust veilig was - 15 mei of daarna - mocht ik mee in de auto van mijn oom om met m'n vader nog wat spullen uit ons huis aan de Burgemeester de Withstraat op te halen. Onderweg wees mijn vader me op een motor met zijspan waarop twee Duitse soldaten zaten, elk met een geweer, schuin voor de borst en nu dus de baas over ons. Het was op de Groenekanseweg, ter hoogte van wat nu het Dokter Letteplein is. Toen we later toestemming kregen om weer naar ons huis terug te gaan, werden er twee Nederlandse militairen gebracht, mannen die bij de Grebbeberg hadden gevochten. Dat was ook te zien, ze zaten onder de modder en leken uitgeput.

Ze zeiden weinig, er ging een teil mee naar boven en spullen om zich te wassen. Nadat ze wat te eten hadden gekregen, gingen ze naar bed en dat hielden ze een hele dag vol. De twee geweren die ze bij zich hadden, stonden in de hoek van de overloop. Mijn vader vertelde me dat ik er af moest blijven, ze konden zo maar af gaan. Ik hoopte op wat spannende verhalen, maar dat kwam er niet van; zij vertrokken zo snel als mogelijk naar hun families.

Mijn vader was bij de brandweer en dat was zichtbaar. Naast de voordeur was een wit email bordje met midden in de ovale vorm het wapen van De Bilt en langs de randen de tekst: "BEVELVOEREND BRANDWEZEN". De bezetter begreep het belang van een brandweer en dat leverde wat voordelen op. Mijn vaders fiets was voorzien van luchtbanden en dat was wat tijdens de oorlogsjaren. De meeste fietsen hadden massieve banden, anderen reden op de kale velgen. Bovendien zat er een metalen plaatje op het frame van zijn fiets waarop in het Duits was vermeld dat de fiets niet gevorderd mocht worden. Normaal waren de Duitsers daar erg makkelijk in. Als ze een fiets nodig hadden, hielden ze eenvoudig iemand met een goed exemplaar aan; de eigenaar kon dan verder gaan lopen.

Als jochie zag ik kans op het harmonium bekende liedjes na te spelen die toen populair waren. Het eerste wat volgens anderen redelijk herkenbaar tevoorschijn kwam, was "Rats, Kuch en Bonen, dat is het soldatendiner", een populair soldaten liedje uit de Mobilisatietijd (1939), toen gezongen door "Lou Bandy". Ook "Mientje met een hart van prikkeldraad" deed het goed. Tijdens de oorlogsjaren lieten de met stampende laarzen marcherende Duitsers zich ook horen met "....und wir fahren, gegen Engeland".

Dat leende zich wat minder voor het harmonium – ook wel "psalmenpomp" genoemd - maar enkele jaren later was er weer een liedje dat wel enthousiast gespeeld en gezongen werd: "Trees heeft een Canadees". De muzikale geschiedenis van die tijd was daarmee nog niet verteld, zoals uit het verdere verloop van het verhaal zal blijken.

De luchtgevechten tussen Duitse en Geallieerde jachtvliegtuigen waren spectaculair. We beschikten over boekjes met alle types van zowel vriend als vijand. Een daarvan was OORLOGSVLIEGTUIGEN op zakformaat met daarin ook de geallieerde jachtvliegtuigen, die regelmatig over ons heen vlogen en die we nu dus konden herkennen. Dat het Duitse gezag dit boekje toestond, valt op te maken uit de erg beperkte informatie over de Duitse toestellen, terwijl die van de Amerikaanse en Engelse toestellen uitvoeriger waren. Iets eerder in de oorlog kwam het boekje "VLIEGTUIGEN DER BELLIGERENTEN" uit, maar dat formaat was wat te groot om bij je hebben.

Langs De Bilt liep een belangrijke verkeersweg in de oost-west richting. Tussen Zeist en De Bilt kwam daar ook nog het verkeer via Amersfoort uit het noorden op uit. Kortom veel militaire colonnes en dus regelmatig doelwit voor geallieerde jachtvliegtuigen. Tegenover ons huis was een fruitkwekerij en daarachter lag die weg, hemelsbreed op nog geen 500 meter. Ik zat eerste rang wanneer de geallieerde toestellen laag over ons huis gierden. Mijn vader had ons verboden om door de ruiten naar buiten te kijken tijdens die aanvallen; we moesten achter de borstweringen wegkruipen. Het waren vooral Thunderbolts en Mustangs die we zagen.

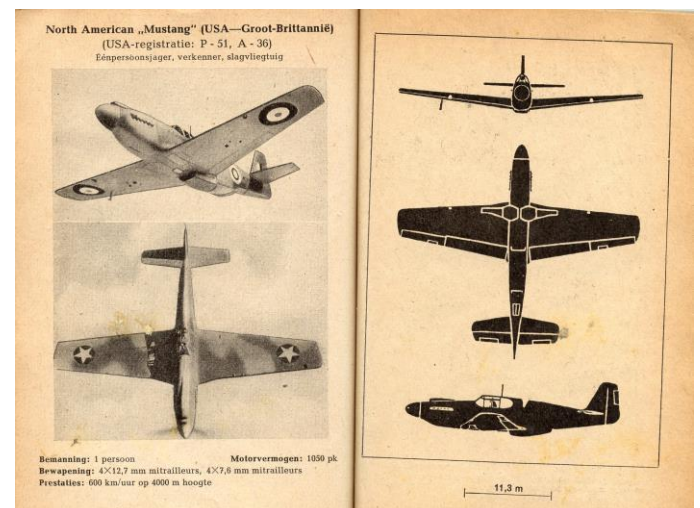
Daarvan was de actieradius vergroot door losse brandstof tanks aan de vleugels te monteren. Die werden afgeworpen wanneer ze leeg waren. Bij menigeen geliefd, omdat er vaak nog behoorlijk wat in achterbleef, dat toen voor uiteenlopend gebruik goed van pas kwam.

Maar naarmate de tijd verstreek durfden we ook wat meer. Soms liepen we langs die verkeersweg als er een aanval kwam en doken we in de mangaten die op regelmatige afstanden langs de weg waren gegraven, bedoeld uiteraard voor de Duitsers zelf. Een vriendje werd dat gevoelig duidelijk, toen er tijdens een aanval eentje bovenop 'm sprong.

Erg indrukwekkend was het neerstorten van een B-17 van de Amerikaanse Luchtmacht op 20 oktober 1943. Met een vriendje was ik in het dorp toen er veel geraas klonk. We keken in de richting van Zeist en zagen een enorm vliegtuig door de bovenleiding van de tram het weiland in vliegen.

Direct daarna klonken er explosies. We renden het tuinpadje naast de kleuterschool in om aan de achterkant van de villa's te komen. Daar was een felle brand ontstaan en we durfden niet verder. Via de voorkant kon niet meer; de Soestdij-kerstraatweg was al snel afgezet.

Later bleek dat er zes inzittenden waren omgekomen en ook drie mensen in de woning van de familie Rijksen. Hun villa was totaal ingestort. Toen ik ver na de oorlog zijdelings betrokken was bij een onderzoek naar deze crash, ontdekte ik dat enkele brandweerrapporten door mijn vader waren ondertekend. In die tijd sprak hij daar niet over. Veel later pas hoorde ik dat onder mijn schoenen jaren lang rubber zolen hebben gezeten, die gesneden waren uit de cockpitmat.

Er was schaarste, ook aan allerlei etenswaren en kleding. Dat was dan ook op de bon.

Daar werd druk mee gehandeld. Mijn vader rookte niet en wist dat om te zetten in bonnen voor onder meer boter en vlees. Ook werkte hij als kleine aannemer regelmatig voor boeren, waarvoor hij zich in natura liet betalen. Het tarwe- of roggemeel ging zo nu en dan in een afgemeten hoeveelheid naar de overkant, waar bakker Mellink er dan precies genoeg aan had om er een brood van te kunnen bakken.

's Ochtends ging ik er met een vriendje wel eens heen. Dan zaten zo'n tien soldaten op bankjes piepers te jassen. Wij zorgden dan dat de schillen in tonnen verdwenen en die hulp werd meestal beloond. Dat was uiteraard ook de bedoeling, want honger hadden we bijna voortdurend.

Eenmaal troffen we het, de koks waren bezig met het maken van erwtensoep. Een van de koks zag kennelijk onze begerige blikken en zei dat we thuis maar een emmer moesten ophalen, dan kregen we wat mee. In een wip waren we terug en werden die emmers voor meer dan de helft gevuld. Voor onze begrippen enorme stukken vlees, op meters afstand kon je al ruiken dat het lekker was.

Toen mijn vader even later thuis kwam, waren de rapen gaar. Hij wilde niet van die moffen eten, maar even later bedacht hij dat als hij het wel deed, het in ieder geval niet door de keel van een Duitser naar binnen ging. Aldus geschiedde.

Het droppen van voedsel aan het eind van de oorlog – bekend als operatie "Manna" – was ook een waar spektakel. De eerste toestellen waren Lancasters. Ze vlogen zo laag dat je de piloten kon zien. Ik was op het dak van ons huis geklommen en de piloten zwaaiden naar me. Maar ik had beter op de straat kunnen blijven.

De mannen in die vliegtuigen zwaaiden niet alleen, ze gooiden ook repen chocola naar beneden. Die pikten de jongens op de straat in.

De dagen daarna was er ineens brood dat ik niet eerder had gezien. Hagelwit. Het was het zogenaamde "Zweedse" brood. Had niet eerder zoiets lekkers gehad. In huize Meijer was enige discipline, anders had ik de hele dag door blijven eten.

De karakteristieke KNMI toren tijdens de oorlog (e.o.)

En dan de bevrijding! Meerijden op een brenccarrier van de Canadezen was een feest op zich, alleen werd er niet aan gedacht dat we terug moesten lopen. Thuis was er ongerustheid doordat ik ver na etenstijd binnen kwam. Ondanks dat was ook daar iedereen uitgelaten.

De Canadese bevrijders hadden hun kampement onder de bomen van het Van Boetzelaerpark opgeslagen. Daar stonden ook de voertuigen, waaronder de motorfietsen. Die werden op een merkwaardige wijze bereden: de berijder zat altijd ver naar voren op de tank. Ze waren voorzien van buddy-seats, tot dan voor ons onbekend. Kennelijk door de strijd geharde jongens, die doodgemoedereerd hun sigaret doofden in een volle jerrycan met benzine.

De zomeravonden daar waren erg in trek, vooral voor meisjes. Meestal met vriendinnen in grote groepen kwamen ze op die Canadese jongens af, die over onuitputtelijke voorraden chocolade, kauwgom en sigaretten bleken te beschikken. Voor mij en anderen waren die lekkernijen zelfs volstrekt nieuw.

Er werden daar ook avonden georganiseerd met muziek en cabaret.

In de dagen kort na de bevrijding was er ook een optreden van de Biltse Harmonie, althans voor zover beschikbaar en voorzien van een bespeelbaar instrument. Omdat het in de avond plaatsvond, werd er voor alle zekerheid besloten dat te doen in een van de lokalen in de Kleuterschool (ook wel kakschool genoemd) aan de Burgemeester de Withstraat. Het publiek stond op straat en alle ramen stonden open. Wel viel zo nu en dan het licht uit en dan waren het onder meer Wim de Heus (trombone) en Ben Meijer (saxofoon) die ervoor zorgden dat het werk werd voltooid.

Indrukwekkend was het Wilhelmus aan het einde. Ik kende het niet omdat het door de bezetter verboden was, maar ik was erg verbaasd dat alle volwassenen het wél kenden en het uit volle borst meezongen, sommigen met tranen in de ogen. Ik moest er later wel eens aan terug denken wanneer ik tijdens een herdenkingsdienst als organist het lied begeleidde.

Eenmaal per week was er een filmavond, die alleen bedoeld was voor de Canadese soldaten. Dat gebeurde in de grote zaal van het Hervormd Centrum aan de Bunnikseweg. Tegen de zijmuur van de zaal was een lager plat dak en met wat kisten en dergelijke konden we daarop door de openstaande bovenramen van de zaal alles volgen. Het waren de enige bovenramen van de zaal. Dat had tot gevolg dat de walm van de honderden Virginiasigaretten daar ook door naar buiten kwam. We doorstonden het en waren getuige van iets wat we niet eerder gezien of gehoord hadden. Stomverbaasd waren we van vooral de musicals die we op het witte doek zagen. Grote horden dames in prachtige kleding zwiepten allemaal tegelijk een en hetzelfde been de lucht in op de maat van prachtige muziek.

Ook de andere dansen werden perfect uitgevoerd, evenals het voor ons nieuwe tapdansen.

Er was ook een nare kant aan die bevrijding. De zogenaamde "moffenmeiden" moesten het ontgelden. Een joelende menigte was getuige van een schaamteloze vertoning, waarbij de van huis gehaalde meisjes en jonge vrouwen een voor een op een luifel boven de ingang aan de wegzijde van de Groen van Prinsterer School werden gezet. Daarbij was ook de beruchte Humpie Dumpie, een Oostenrijkse die aan de Bunnikseweg woonde en met meerdere Duitse soldaten bevriend was. Daar werden ze kaal geschoren en voorzien van een hakenkruis van zwarte verf. Die luifel bestaat niet meer. Door een nog steeds joelende menigte werden ze weg geleid. Het was een soort volksgericht dus, voor ons jongens vreselijk om te zien. Het drong toen nauwelijks door wat die oorlog voor ouderen betekend had en waarom ze zo reageerden. Behalve een enkele professional waren het voor het merendeel toch meisjes, die verliefd waren geworden op een Duitse jongen. Soldaten, zoals die aardige kok, waarvan we op nog geen 50 meter verder die erwtensoep hadden gekregen.

Er waren ook plaatsen waar het verstand zegevierde, zoals bijvoorbeeld in Vroomshoop. Daar was zo'n tafereel ook voorbereid, bij de Oranjeschool. Frits Haselhoff – hij was als commandant betrokken bij het verzet – hoorde van die plannen en ging naar de school. Daar was intussen al aardig wat volk op de been. Haselhoff pakte een stoel en vertelde dat ze daar niet voor gevochten hadden om nu eigen rechtertje te gaan spelen. Er was nu weer een onafhankelijke rechtspraak in dit land en daar hoort dat thuis. Iedereen vertrok.

Ook in De Bilt waren de Duitsers overhaast vertrokken.

In de bossen rondom het dorp was op de plekken van de kampementen heel wat achtergelaten, waaronder ook munitie. In een villa aan de Soestdijkerstraatweg was een Duits Commandocentrum verlaten en daar waren we als de kippen bij. Er was allerlei leuk spul achtergebleven. Prachtige stafkaarten, boekwerken, helmen, riemen en munitie. Daar ontdekten we ook een geweer, achterin een kast. Er waren geen patronen bij, maar die waren overal wel te vinden.

Al tijdens de bezetting was het demonteren van geweerpatronen voor ons jongens aan de orde van de dag. De punt van een patroon paste in de gaatjes van de diverse ijzeren hekken. Een ging er met de voet op staan en de ander ving de huls op. De korreltjes werden in een papiertje opgerold zoals je een sigaret draaide. Daar wat ijzerdraad omheen en een standaardje met een lont van kruid-korrels zorgden voor een realistische V-1 lancering. De oudere jongens gingen wat verder en sloopten Duitse tankvuisten. In de schacht daarvan zaten dunne zwarte ontstekingsbuisjes. Aansteken, voet erop en je had een geweldige voetzoeker die alle kanten op vloog en bleef vliegen. Na de bevrijding werden overigens regelmatig op straat schoten gehoord, menigeen had na de bevrijding wel wat kunnen vinden, waar dat mee kon.

Terug naar dat geweer, dat we mee namen naar ons huis, waar we het op de zolder onder een bed hadden weggestopt. Een dag later hadden we een paar patronen gevonden, die we 's avonds via een dakraampje de lucht in wilden schieten. Dat viel tegen. De grendel naar voren schuiven lukte niet, de kogel paste er niet in en hij zat muurvast. Met een tang de kogel terugtrekken ging ook niet.

Dan maar met een ijzeren staaf boven in de loop en met een hamer proberen de patroon terug te slaan. Langzaam begon het tot ons door te dringen dat het wel eens gevaarlijk kon zijn. We besloten het geweer met patroon in een laken te wikkelen en te verstoppen achter een kast in het lage deel van de kap. We besloten het schieten maar te vergeten.

Toen ik 1957 tijdens een verlofweekend van Militaire Dienst thuis kwam, was de zolder door mijn moeder en haar hulp bij de schoonmaak drastisch onder handen genomen. Daarbij werd het geweer ontdekt. Mijn vader werd er op aangesproken, maar hij wist uiteraard van niks.

De termijn na de oorlog, waarbinnen je munitie en wapens ongestraft mocht inleveren, was al jaren lang verstreken. Het hebben van wapens en munitie was verboden en zelfs strafbaar. Hoe kwamen we van dat ding af? We bedachten dat ik bij een volgend verlof in uniform zou komen om het dan in te leveren. Op het politiebureau (toen nog in het dorp) hadden ze er alle begrip voor dat zoiets plotseling nog ergens gevonden werd. De patroon was ook geen probleem. In de jaren na de oorlog was men wel wat gewend.

Voor dat vriendje en mij had dat gepruts wel eens anders kunnen aflopen, achteraf bezien.

Assen, maart 2020
Piet Meijer

De grendel, als aandenken bewaard.

Dit artikel was oorspronkelijk bedoeld als bijlage in het boek DE DAMBUSTERS van Piet Meijer, waarvan de uitgave door omstandigheden werd vertraagd. Daarin de belevenissen van een Lancaster bemanning en hun commandant FI/Lt Leslie Gordon Knight, die er in slaagde in mei 1943 met de laatste bom de Ederdam – een van de Roerdammen -te doorbreken. Later werd hij daarvoor onderscheiden op Buckingham Palace. In september van dat jaar waren ze betrokken bij een aanval op het Dortmund Ems kanaal waarna hun toestel zwaar gehavend op weg ging naar de thuishaven in Engeland. Ter hoogte van Almelo vloog het toestel zo laag dat Les Knight de crew opdracht gaf er uit te springen. Hij zelf moest het toestel in bedwang houden en dat kostte hem het leven. Hij redde daarmee niet alleen het leven van zijn bemanning, maar bespaarde het dorp Den Ham ook voor een ramp door het bijna stuurloze toestel nog iets op te trekken.